

# موج صلح

## ایران و عربستان سعودی پس از هفت سال با میانجیگری چین برای ازسرگیری روابط دوجانبه توافق کردند

### سارا معصومی

طلسم رابطه جمهوری اسلامی ایران با پادشاهی عربستان سعودی شکسته شد. از ۱۳ دی ۱۳۹۴ تا ۱۹ اسفند ۱۴۰۱ بیش از ۷ سال طول کشید تا سرانجام مقام‌های ارشد امنیتی ایران و عربستان نه در کشوری منطقه‌ای بلکه فرسنگ‌ها دورتر با میانجیگری چین نتیجه چند دور مذاکرات پشت پرده را علنی کرده و اعلام کنند که به یک نقشه راه برای عادی‌سازی رابطه دست یافته‌اند.

#### انتشار توییتی خبر توافق

جرقه اعلام این خبر بعدازظهر روز جمعه با انتشار یک توییت مبهم در حساب توییتی سایت نوریوز، نزدیک به شورای عالی امنیت ملی ایران زده شد: «دریابان علی شمخانی، دبیر شورای عالی امنیت ملی ایران طی چند روز گذشته در یک کشور خارجی مشغول مذاکرات بسیار مهمی است. اعلام قریبالوقوع نتایج این مذاکرات، تحولات قابل ملاحظه‌ای را رقم خواهد زد.»

این خبر چندخطی کافی بود تا بازار گمانه‌زنی‌های رسانه‌ای داغ شود. دامنه این گمانه‌زنی‌ها هم با توجه به پرونده‌های باز ایران در سطح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای گسترده بود. از مذاکرات برای احیای برجام تا تبادل زندانیان میان ایران و آمریکا و به تبع آن آزادسازی اموال بلوکه شده ایران در کره‌جنوبی تا مذاکره با عربستان سعودی یا دیداری اعلام نشده در عراق. تجربه هدایت مذاکرات امنیتی - سیاسی میان ایران و عربستان سعودی توسط شورای عالی امنیت ملی وزن بیشتری به گمانه‌زنی‌ها درباره ارتباط خبر نوریوز با این رایزنی‌ها بخشید. در نهایت ساعتی پس از آن توییت جنجالی، خبر رسمی منتشر شد: «ایران و عربستان سعودی برای از سرگیری روابط دوجانبه توافق کردند.»

پس از انتشار رسمی این خبر در ایران، خبرگزاری رسمی عربستان سعودی (واس)، در گزارشی بیانیه سه‌جانبه ایران، عربستان سعودی و چین درباره ازسرگیری روابط دوجانبه تهران و ریاض در آینده نزدیک را تایید کرد.

وزارت خارجه چین نیز با انتشار بیانیه‌ای توافق ایران و عربستان سعودی برای از سرگیری روابط را «یک پیروزی برای صلح» خواند.

### دورخیز برای از سرگیری رابطه دیپلماتیک ظرف 2 ماه

اعلام حصول این توافق از سوی ایران با انتشار بیانیه مشترک همراه شد. متن توضیح رسانه‌ای ایران درباره این توافق به شرح زیر است: «به دنبال سفر بهمن‌ماه آیت‌الله ریسی به پکن، دریابان شمخانی از روز دوشنبه ۱۵ اسفندماه در شهر پکن با هدف پیگیری توافقات سفر رییس‌جمهور، مذاکرات فشرده‌ای را به منظور حل‌وفصل نهایی موضوعات فیما بین تهران-ریاض با همتای سعودی خود آغاز کرد.

در پایان این مذاکرات، ۱۹ اسفندماه ۱۴۰۱، بیانیه سه‌جانبه‌ای در پکن با امضای «علی شمخانی» نماینده مقام معظم رهبری و دبیر شورای عالی امنیت ملی، «مساعِد بن‌محمد العیابان» وزیر مشاور و عضو شورای وزیران و مشاور امنیت ملی عربستان سعودی و «وانگ ئی» عضو دفتر سیاسی کمیته مرکزی حزب کمونیست و رییس دفتر کمیسیون مرکزی امور خارجی حزب و عضو شورای دولتی جمهوری خلق چین صادر شد.»

متن بیانیه سه‌جانبه به شرح زیر است:

\* «در پاسخ به ابتکار شایسته جناب آقای شی جین‌پینگ رییس‌جمهوری خلق چین در حمایت از گسترش روابط جمهوری اسلامی ایران و پادشاهی عربستان سعودی، بر اساس اصل حسن همجواری و با توجه به توافق ایشان با سران دو کشور در میزبانی و حمایت از انجام گفت‌وگو بین جمهوری اسلامی ایران و پادشاهی عربستان سعودی و همچنین تمایل دو کشور به حل و فصل اختلافات از طریق گفت‌وگو و دیپلماسی بر اساس پیوندهای برادرانه و با تاکید بر پایبندی دو کشور به اصول و اهداف منشور سازمان ملل متحد و منشور سازمان همکاری اسلامی و اصول و رویه‌های بین‌المللی، هیات‌های جمهوری اسلامی ایران به ریاست امیر دریابان علی شمخانی نماینده مقام معظم رهبری و دبیر شورای عالی امنیت ملی و پادشاهی عربستان سعودی به ریاست دکتر مساعِد بن محمد العیابان وزیر مشاور و عضو شورای وزیران و مشاور امنیت ملی از تاریخ ۱۵ تا ۱۹ اسفندماه ۱۴۰۱ خورشیدی برابر با ۶ تا ۱۰ مارس ۲۰۲۳ میلادی در پکن با یکدیگر دیدار و گفت‌وگو کردند.

\* جمهوری اسلامی ایران و پادشاهی عربستان سعودی با سپاس و قدردانی از جمهوری عراق و سلطنت عمان به خاطر میزبانی گفت‌وگوهای انجام

شده بين دو طرف در سالهاي ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۱ خورشیدی (۲۰۲۱ تا ۲۰۲۲ میلادی) از رهبري و دولت جمهوری خلق چین برای میزبانی و حمایت از گفت‌وگوهاي انجام شده در این کشور و تلاش برای به ثمر نشستن آن تشکر کردند.

\*در نتیجه گفت‌وگوهاي انجام شده، جمهوری اسلامی ایران و پادشاهی عربستان سعودي توافق کردند طرف حداکثر دو ماه، روابط دیپلماتیک خود را از سر گرفته و سفارتخانه‌ها و نمایندگی‌ها را بازگشایی کنند.

\*وزرای امور خارجه دو کشور جهت اجرای این تصمیم و انجام تمهیدات لازم برای تبادل سفرا با یکدیگر ملاقات می‌کنند.

\*دو کشور با تاکید بر احترام به حاکمیت و عدم دخالت در امور داخلی یکدیگر در زمینه اجرای موافقتنامه همکاری‌های امنیتی امضا شده در تاریخ 28/1/1380 خورشیدی برابر با 17/4/2001 میلادی و نیز موافقتنامه عمومی همکاری‌های اقتصادی، بازرگانی، سرمایه‌گذاری، فنی، علمی، فرهنگی، ورزشی و جوانان، امضا شده در تاریخ 6/3/1377 خورشیدی برابر با 27/5/1998 میلادی توافق کردند.

\*سه کشور اراده قاطع خود را جهت به‌کارگیری تمامی تلاش‌ها برای تقویت صلح و امنیت منطقه‌ای و بین‌المللی اعلام می‌کنند.»

### **روایت مذاکره‌کننده سعودي**

مساعِد بن محمد العیابان، مشاور امنیت ملی عربستان در سخنرانی خود قبل از امضای توافق میان ایران و عربستان برای از سرگیری روابط گفت: «استقبال سلمان بن عبدالعزیز، پادشاه عربستان و محمد بن سلمان، ولیعهد این کشور از ابتکار عمل شی جین‌پینگ، رئیس‌جمهور چین برای گسترش روابط میان ایران و عربستان در راستای سیاست ثابت ریاض در پایبندی به اصل حسن همجواری است و این امر می‌تواند ثبات و امنیت در منطقه و جهان را تقویت کند و سیاست گفت‌وگو و دیپلماسی برای حل اختلافات به کار گرفته شود.»

### **روایت مذاکره‌کننده ایرانی**

علی شمخانی، دبیر شورای عالی امنیت ملی پس از امضای بیانیه مشترک سه‌جانبه میان جمهوری اسلامی ایران، پادشاهی عربستان سعودي و جمهوری خلق چین در پکن در گفت‌وگویی اختصاصی با سایت نزدیک به این شورا گفت: سفر بهمن‌ماه «آیت‌الله ریسی» به چین و گفت‌وگویی «شی جین‌پینگ» رئیس‌جمهور چین با رئیس‌جمهور کشورمان، بستر شکل‌گیری مذاکرات جدید و بسیار جدی میان هیات‌های ایران و عربستان سعودي را فراهم کرد.

دبیر شورای عالی امنیت ملی گفت وگوهای انجام شده میان دو کشور را صریح، شفاف، همه‌جانبه و سازنده خواند و افزود: رفع سوء تفاهم‌ها و نگاه رو به آینده در روابط تهران-ریاض، قطعاً توسعه ثبات و امنیت منطقه‌ای و افزایش همکاری کشورهای حوزه خلیج فارس و جهان اسلام را برای مدیریت چالش‌های موجود به دنبال خواهد داشت.

شمخانی در ادامه از نقش سازنده جمهوری خلق چین در خصوص حمایت از توسعه روابط کشورها که لازمه رفع چالش‌ها و افزایش صلح و ثبات و ارتقای همکاری‌های بین‌المللی است، قدردانی کرد.

دبیر شورای عالی امنیت ملی ۵ دور مذاکره اولیه انجام شده با عربستان سعودی که به میزبانی عراق و عمان انجام شد را در دستیابی به توافق نهایی، موثر ارزیابی و از تلاش این دو کشور نیز در این خصوص سپاسگزاری کرد.

### **وزیر خارجه: به دنبال گام‌های بیشتر منطقه‌ای هستیم**

حسین امیرعبداللهیان، وزیر امور خارجه جمهوری اسلامی ایران عصر جمعه و در پی توافق ایران و عربستان سعودی برای ازسرگیری روابط دیپلماتیک در توئیتر نوشت: «بازگشت روابط طبیعی بین جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی ظرفیت‌های بزرگی را در اختیار دو کشور، منطقه و جهان اسلام قرار می‌دهد. سیاست همسایگی به عنوان محور کلیدی سیاست خارجی دولت سیزدهم، با قوت در مسیر درست پیش می‌رود و دستگاه دیپلماسی فعالانه در پس تمهید گام‌های بیشتر منطقه‌ای است.»

### **فیصل بن فرحان: کشورهای منطقه سرنوشت واحدی دارند**

فیصل بن فرحان، وزیر خارجه عربستان در صفحه توئیتر خود درباره توافق تهران و ریاض نوشت: «ازسرگیری روابط میان ریاض و تهران در راستای رویکرد عربستان در ترجیح دادن راه‌حل‌های سیاسی و گفت‌وگو و تلاش برای تقویت این مساله در منطقه است. کشورهای منطقه سرنوشتی واحد و مشترکاتی با هم دارند؛ بنابراین لازم است که همه با هم برای شکوفایی و ثبات در منطقه تلاش کنیم.»

### **امارات: از توافق ایران و عربستان استقبال می‌کنیم**

انور قرقاش، وزیر مشاور امارات در امور خارجه در صفحه توئیتر خود نوشت: «از توافق ایران و عربستان برای بازگشت روابط استقبال می‌کنیم و از نقش چین در این زمینه تمجید می‌کنیم. امارات به اهمیت روابط مثبت و گفت‌وگو میان کشورهای منطقه و تقویت مفهوم حسن همجواری و ایجاد زمینه مشترک برای ساخت آینده‌ای با ثبات‌تر ایمان دارد.»

شورای همکاری خلیج فارس نیز در بیانیه‌ای از ابتکار عمل چین و

توافق ایران و عربستان برای ازسرگیری روابط میان دو کشور استقبال کرد.

سید حسن نصرالله: عادی‌سازی رابطه ایران و عربستان به سود منطقه است

سید حسن نصرالله، دبیرکل حزب‌الله لبنان در يك سخنرانی گفت: «تحول به وجود آمده در خصوص روابط ایران و عربستان خوب است و به ضرر ملتهای منطقه نخواهد بود، بلکه به سود آنان است. نزدیکی روابط تهران و ریاض اگر مسیر طبیعی خود را طی کند، میتواند افق‌های جدیدی در منطقه و لبنان ایجاد کند.»

### استقبال عمان از توافق ایران و عربستان

نهایی شدن توافق میان ایران و عربستان سعودی در چین در حالی که این مذاکرات با میانجیگری عراق آغاز شده و عمان نیز نقش مهمی در میزبانی از هیات‌های مذاکره‌کننده اعزامی از تهران و ریاض داشت با موجی از بیانیه‌ها در اعلام حمایت از نتیجه به دست آمده و تحرکات دیپلماتیک تهران برای قدردانی از کشورهای کمک‌کننده به این مسیر همراه شد.

بر همین اساس وزارت خارجه عمان با صدور يك بیانیه از این تفاهم استقبال کرد: «وزارت خارجه سلطنت عمان ضمن اعلام استقبال از بیانیه مشترک سه جانبه صادره از سوی پادشاهی عربستان سعودی و جمهوری اسلامی ایران و جمهوری خلق چین در خصوص از سرگیری روابط دیپلماتیک عربستان و ایران و بازگشایی سفارتخانه‌ها و نمایندگی‌های دو کشور طرف مدت حداکثر دو ماه و فعال‌سازی مجدد توافقنامه همکاری امنیتی فیما بین و موافقتنامه عمومی همکاری دو کشور در زمینه‌های اقتصاد، بازرگانی و سرمایه‌گذاری، علمی، فناوری، فرهنگی، ورزشی و جوانان ابراز امیدواری می‌کند که اتخاذ این گام به تقویت پایه‌های ثبات و امنیت در منطقه و گسترش همکاری مثبت و سازنده که در برگیرنده منافع همه ملتهای منطقه و جهان باشد، کمک کند.»

السید بدر بن حمد البوسعیدی، وزیر خارجه عمان نیز در پی این توافق در تویتر نوشت: «از نتایج گفت‌وگوهای که به میزبانی چین بین برادران عربستانی و ایرانی برگزار شد و توافق حاصله دو کشور مبنی بر ازسرگیری روابط دیپلماتیک و فعال‌سازی همکاری‌های امنیتی، اقتصادی و فرهنگی استقبال می‌کنیم. مطمئنیم که این گام موجب استحکام پایه‌های ثبات و امنیت در منطقه و تقویت روابط بین دولتها و ملتها خواهد بود.»

همزمان با صدور بیانیه از سوی وزارت خارجه عمان و استقبال از

توافق حاصل شده میان ایران و عربستان سعودی، حسین امیرعبداللہیان در یک تماس تلفنی با ہمتای خود درباره این تحول جدید گفت‌وگو کرد. بدر السید البوسعیدی، وزیر امور خارجه عمان ضمن ابراز خرسندی از توافق شکل گرفته بین جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی، از طرف خود و دولت عمان به وزیر امور خارجه ایران تبریک گفت. امیرعبداللہیان نیز از تلاش‌های قبلی عمان در زمینه حصول توافق بین جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی تشکر و قدردانی کرد.

### از استقبال محتاطانه واشنگتن تا خشم تل‌آویو

در حالی که جنس رابطه عربستان سعودی و ایالات متحده امکان بی‌خبری واشنگتن از مهیا شدن توافق میان تهران و ریاض را غیرممکن می‌گذارد، واکنش کاخ سفید به این خبر قابل توجه بود. جان کربی، هماهنگ‌کننده ارتباطات راهبردی شورای امنیت ملی کاخ سفید، در واکنش به بیانیہ سه جانبه ایران، چین و عربستان سعودی برای عادی‌سازی روابط تهران و ریاض گفت: سعودی‌ها ما را در جریان این گفت‌وگوها قرار داده بودند، اما ما مستقیماً در آن مشارکت نداشتیم. در مورد نقش چین در مذاکرات نظری ندارم. ما از هر تلاشی برای کاهش تنش در منطقه حمایت می‌کنیم. از نظر ما این نقشه راه نتیجہ چندین دور مذاکرہ از جمله مذاکراتی که در بغداد و عمان برگزار شدند، بود. ما همواره از این فرآیند حمایت کرده‌ایم تا بتوانیم به جنگ در یمن پایان بدهیم و با مداخلات ایران مقابله کنیم.»

جو بایدن، رئیس‌جمهور امریکا نیز عصر جمعہ با عباراتی مبہم به سوال یک خبرنگار درباره توافق ایران و عربستان سعودی برای احیای روابط دیپلماتیک واکنش نشان داد. بایدن در پاسخ به سوال یک خبرنگار در خصوص توافق ایران و عربستان سعودی گفت: «رابطه بہتر بین اسرائیل و ہمسایگانہش برای ہمہ بہتر است.» برخی خبرنگاران کاخ سفید گفته‌اند بایدن احتمالاً ہنگام ترک کنفرانس خبری بہ‌طور کامل سوال خبرنگار را نشنیده است.

قرار گرفتن ایران و عربستان سعودی در مسیر کاهش تنش و عادی‌سازی رابطه طبیعتاً بہ مذاق اسرائیلی‌ها خوش نیامد. نفتالی بنت، نخست‌وزیر سابق رژیم اسرائیل این توافق را یک پیروزی سیاسی برای ایران خوانده و نوشت: «احیای روابط میان ایران و عربستان سعودی تحولی جدی و خطرناک برای اسرائیل و یک پیروزی سیاسی برای ایران است. این ضربہ‌ای مہلک بہ تشکیل ائتلاف منطقه‌ای علیہ ایران است.» یایر لاپید، وزیر خارجه سابق این رژیم ہم در تویتر نوشت: «توافق بین ایران و عربستان سعودی شکست کامل و خطرناک سیاست خارجی اسرائیل است. این بہ معنی فروپاشی پدافند منطقه‌ای است کہ ساخت آن

علیه ایران شروع شده بود.»

مارک دابوویتز، مدیر لابی اف.دی.دی و از مخالفان سرسخت هرگونه تعامل با ایران نیز به توافق ایران و عربستان سعودی واکنش نشان داد و آن را برای منافع آمریکا باخت-باخت-باخت توصیف کرد. براساس ترجمه خبرگزاری فارس، او در توییتش نوشت: «احیای روابط ایران و سعودی در نتیجه میانجیگری چین، باخت، باخت، باخت برای منافع آمریکاست. این نشان می‌دهد که سعودی‌ها به حمایت واشنگتن اعتمادی ندارند و ایران، فرصت را برای دور کردن متحدان آمریکا و پایان دادن به انزوای بین‌المللی‌اش مهیا می‌بیند و اینکه چین دارد به بازیگر اصلی سیاست خاورمیانه تبدیل می‌شود.»

### قدردانی ایران از بغداد و دوحه

حسین امیرعبداللهیان، وزیر خارجه در ادامه تماس‌های تلفنی پیرامون این توافق با فواد حسین، وزیر خارجه عراق و شیخ محمد بن عبدالرحمن آل ثانی، نخست‌وزیر و وزیر امور خارجه قطر گفت‌وگو کرد. امیرعبداللهیان در گفت‌وگو با فواد حسین از تلاش‌های دولت عراق به عنوان آغازگر گفت‌وگوهای امنیتی بین جمهوری اسلامی ایران و عربستان تشکر و قدردانی کرد. فواد حسین در این گفت‌وگوی تلفنی به دو کشور بابت حصول این توافق تبریک گفت.

در همین راستا احمد الصحاف، سخنگوی وزارت امور خارجه عراق در مصاحبه با شبکه خبری المیادین درباره این توافق گفت: «توافق عربستان و ایران نقطه اوج دیدگاه دو طرف درباره اولویت دادن به گفت‌وگوهاست. توافق بین عربستان سعودی و ایران، مرحله جدیدی از فرصت‌ها را به وجود می‌آورد.»

شیخ محمد بن عبدالرحمن آل ثانی، نخست‌وزیر و وزیر امور خارجه قطر نیز در گفت‌وگوی تلفنی با حسین امیرعبداللهیان شکل‌گیری تحول جدید در روابط بین جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی را تبریک گفت.

**جنبش انصارالله: منطقه نیازمند بازگشت روابط عادی میان کشورهاست**  
محمد عبدالسلام، سخنگوی جنبش انصارالله یمن نیز در پیامی در واکنش به توافق ایران و عربستان سعودی گفت: «منطقه نیازمند بازگشت روابط عادی میان کشورهای خود بوده تا امت اسلامی بتواند امنیت از دست رفته خود را در نتیجه مداخلات خارجی به رهبی صهیونیست‌ها و امریکایی‌ها احیا کند. مداخله‌گران خارجی به دنبال سوءاستفاده از اختلافات منطقه‌ای بوده و با بهره‌گیری از ایران‌هراسی درصدد دامن زدن به درگیری‌ها و خصومت‌ها علیه یمن بودند.»  
پرونده یمن یکی از مهم‌ترین حوزه‌های مورد اختلاف تهران و ریاض در

چند سال اخیر بوده است. قابل پیش‌بینی است که یکی از بندهای مورد اشاره در توافق دو طرف برای عادی‌سازی رابطه مدیریت این اختلاف‌ها و رسیدن به راهکاری سیاسی برای پایان دادن به جنگ داخلی در این کشور باشد.

### **لبنان: باید گفت‌وگوی عربی- ایرانی را آغاز کنیم**

عبدالله بوحبیب، وزیر خارجه دولت پیشبرد امور لبنان از توافق ایران و عربستان برای ازسرگیری روابط استقبال کرد و گفت: «این توافق تاثیری مثبت بر روابط منطقه‌ای در مرحله پیشرو خواهد گذاشت. لبنان در طول تاریخ بهای اختلافات منطقه‌ای را داده است و امیدواریم که این گام امنیت و ثبات در منطقه و همکاری‌های مثبت را تقویت کند. از تلاش‌های عراق و عمان و در آخر چین در راستای کاهش تنش‌ها قدردانی می‌کنیم. باید از این فرصت استفاده شود و گفت‌وگوی عربی- ایرانی بر پایه احترام به حاکمیت کشورها و عدم دخالت در امور داخلی برگزار شود.»

### **مصر: امیدواریم این توافق باعث کاهش تنش در منطقه شود**

وزارت خارجه مصر نیز با انتشار يك بیانیه به توافق میان ایران و عربستان سعودی برای از سرگیری روابط واکنش نشان داد: «امیدواریم که توافق از سرگیری روابط عربستان سعودی و ایران به کاهش تنش در منطقه کمک کند.»

### **يك توافق و بی‌شمار پرسش**

توافق ایران و عربستان سعودی برای عادی‌سازی رابطه با توجه به زنجیره دیدارهای برگزار شده میان دو طرف در دو سال اخیر امر دور از ذهنی نبود، اما پرسش‌های مهمی در نتیجه این توافق مطرح می‌شود که پاسخ یافتن برای آنها به مرور زمان نیاز دارد:

- 1- حصول توافق میان تهران و ریاض در حالی که ایران و غرب به خصوص ایالات متحده تنش بی‌سابقه‌ای را تجربه می‌کنند چه معنایی دارد؟
- 2- زمزمه‌های عادی‌سازی رابطه عربستان سعودی با رژیم اسرائیل در شرایطی که همین الگو در روند علنی کردن رابطه امارات متحده عربی با اسرائیل هم تکرار شده بود حاوی چه پیامی است؟
- 3- این عادی‌سازی چه تاثیری بر پرونده‌های مورد اختلاف دو طرف که اتفاقاً در گذر این 7 سال قطورتر هم شده‌اند، خواهد داشت؟ پرونده‌هایی نظیر حمایت مالی ریاض از اپوزیسیون جمهوری اسلامی در خارج از کشور و رسانه‌هایی چون ایران اینترنشنال، جنگ در یمن، ناآرامی‌ها در سوریه و بحرین در لبنان .
- 4- معنای نقش‌آفرینی نهایی چین در مسیر حصول چیست؟



## چین نقش امریکا را ایفا می‌کند

تریتا پاریسی، کارشناس سیاست خارجی در تحلیلی کوتاه درباره برداشتهای اولیه از این تحول نوشت: توافق عربستان و ایران برای عادی‌سازی روابط، خبر خوبی برای خاورمیانه است، زیرا تنش‌های عربستان و ایران عامل بی‌ثباتی در منطقه بوده است. کاهش تنش بین ریاض و تهران می‌تواند پیامدهای مثبتی در لبنان، سوریه، عراق و شاید مهم‌تر از همه یمن داشته باشد.

تنش‌های عربستان و ایران در 40 سال گذشته فراز و نشیب‌های زیادی داشته، اما این اولین بار است که دو طرف با میانجیگری چین با کاهش تنش موافقت می‌کنند. با عدم جانبداری در مناقشه ایران و عربستان، چین به عنوان بازیگری ظاهر شده است که می‌تواند اختلافات را حل کند نه اینکه صرفاً سلاح به طرف‌های درگیر بفروشد.

متأسفانه ایالات متحده رویکردی را در قبال منطقه اتخاذ کرده که آن را از تبدیل شدن به یک میانجی معتبر ناتوان کرده است. واشنگتن در اغلب درگیری‌های منطقه‌ای مانند یمن تبدیل به یک طرف جنگ می‌شود که همین رویکرد توانایی این کشور را برای ایفای نقش صلح‌جو کاهش می‌دهد. در حالی که بسیاری در واشنگتن نقش نوظهور چین را به عنوان یک میانجی در خاورمیانه به عنوان یک تهدید می‌بینند، واقعیت این است که خاورمیانه با ثبات‌تر که در آن ایرانی‌ها و سعودی‌ها بیخ‌گلوئی یکدیگر را نگرفته باشند، به نفع ایالات متحده نیز است.

آنچه باید تصمیم‌گیرندگان امریکایی را نگران کند، این است که اگر ما آنقدر درگیر درگیری‌های شرکای منطقه‌ای خود شویم، قدرت مانور ما از بین می‌رود و نقش گذشته ما به عنوان یک صلح‌طلب به‌طور کامل به چین واگذار شود. واشنگتن باید از سناریوی اجتناب کند که در آن بازیگران منطقه‌ای امریکا را به عنوان یک جنگ‌ساز ریشه‌دار و چین را به عنوان یک صلح‌طلب انعطاف‌پذیر ببینند.

پس از حدود ۷ سال، ایران و عربستان توافق کردند روابط دیپلماتیک خود را از سر بگیرند. به همین مناسبت نگاهی به مهم‌ترین حوادث سیاسی بین دو کشور می‌اندازیم. بررسی‌ها نشان می‌دهد سال ۱۳۹۴ بسیار تنش‌زا بود و حوادث متعددی میان دو کشور منجر به بحران دیپلماتیک شد.



### مساعد بن محمد العیبان، مذاکره‌کننده ساکت سعودی

مساعد بن محمد العیبان، مشاور امنیت ملی عربستان از دانشگاه هاروارد دکترای حقوق دارد. پدر او محمد بن عبدالله العیبان، بنیانگذار اداره استخبارات عمومی عربستان و اولین رییس سازمان اطلاعاتی این کشور بود. چهار سال پیش همزمان با برکناری عادل الجبیر از مقام وزارت خارجه، او به عنوان مشاور امنیت ملی برگزیده شد. در آن زمان گفته شد که این تغییرات در کابینه بر اثر فشارهای بین‌المللی در پی قتل جمال خاشقجي، روزنامه‌نگار سعودی در کنسولگری عربستان در استانبول رخ داده است.

از ویژگی‌های مساعد بن محمد العیبان این است که او هم مورد اعتماد ملک عبدالله فقید بوده و هم در دوره حاضر مورد اعتماد ملک سلمان است. مساعد بن محمد العیبان در بسیاری از پرونده‌های مهم منطقه‌ای عربستان نقش مذاکره‌کننده اصلی این کشور را برعهده داشته است.

## شروط غیرعادی برای عادی‌سازی

سعودی‌ها برای عادی‌سازی روابط با اسرائیل، از امریکا تضمین‌های امنیتی و مشارکت در

# برنامه هسته‌ای تقاضا کرده‌اند

شهاب شهسواری

بنیامین نتانیاهو، نخست‌وزیر اسرائیل، از زمان آغاز به کارش در دولت جدید تاکید کرده بود که در سیاست خارجی دو دستور کار را در اولویت قرار می‌دهد: نخست مقابله با ایران و دوم توسعه توافقی‌های عادی‌سازی روابط با نگاه ویژه به عربستان سعودی. حالا بعد از گذشت کمتر از سه ماه، رسانه‌های امریکایی گزارش می‌دهند که گفت‌وگوها در مورد عادی‌سازی روابط اسرائیل و عربستان با پیگیری مقام‌های امریکایی در جریان است و عربستان سعودی مطالباتی را برای موافقت با عادی‌سازی روابط مطرح کرده است. دو روزنامه امریکایی وال‌استریت ژورنال و نیویورک‌تایمز، روز پنجشنبه با انتشار گزارش‌هایی مستقل به نقل از مقام‌های آگاه از گفت‌وگوهای ریاض و واشنگتن درخصوص عادی‌سازی روابط عربستان و اسرائیل، نوشته‌اند که عربستان سعودی در گفت‌وگو با دولت بایدن دو مطالبه اصلی برای عادی‌سازی روابط با اسرائیل مطرح کرده است؛ تضمین‌های امنیتی و کمک به برنامه هسته‌ای عربستان سعودی. بسیاری از تحلیلگران به جای خالی پیش‌شرط همیشگی عربستان سعودی برای رابطه با اسرائیل، یعنی تشکیل دولت مستقل فلسطینی اشاره کرده‌اند. با این حال حتی بدون پیش‌شرط تشکیل دولت فلسطینی، تحلیلگران معتقدند که تامین مطالبات عربستان برای عادی‌سازی روابط با اسرائیل چندان ساده نیست. رسانه‌های امریکایی می‌نویسند که حتی در صورت موافقت دولت امریکا، راضی کردن قانون‌گذاران امریکایی برای دادن چنین امتیازهایی به عربستان سعودی بسیار مشکل است.

کریس مورفی، سناتور حزب دموکرات و عضو کمیته روابط خارجی سنای امریکا می‌گوید: «روابط ما با عربستان سعودی باید روابط دوجانبه مستقیم باشد و نباید از مسیر اسرائیل عبور کند. سعودی‌ها به صورت مستمر، بارها و بارها عملکرد بدی داشته‌اند. اگر قرار باشد وارد روابط با عربستان سعودی شویم که به معنای فروش قابل توجه سلاح به این کشور است، این امر باید از طریق رفتار بهتر عربستان در مقابل امریکا محقق شود و نه صرفاً به دلیل رفتار بهتر آنها با اسرائیل.» مورفی از جمله نمایندگان کنگره امریکا است که برای جلوگیری از فروش سلاح‌های امریکایی به عربستان سعودی که قابل استفاده در جنگ یمن هستند، تلاش کرده است. مشخص نیست که دقیقاً سعودی‌ها چه تضمین‌های امنیتی از امریکا درخواست کرده‌اند. به نوشته وال‌استریت

ژورنال، چنین درخواستی ممکن است با اعلام عربستان سعودی به عنوان «متحد اصلی خارج از ناتو» برای آمریکا، مانند همین امتیاز که در اختیار کشورهایمانند قطر، اردن و اسرائیل در منطقه قرار داده شده است، پاسخ داده شود.

### خطر مسابقه تسلیحاتی

یکی از مهم‌ترین نگرانی‌ها در مورد مطالبات عربستان سعودی، درخواست این کشور برای مشارکت آمریکا در برنامه هسته‌ای ریاض است. کارشناسان مسائل هسته‌ای مدتهاست نسبت به تلاش‌های عربستان سعودی برای ایجاد یک برنامه هسته‌ای، بدون ارتقای توافقنامه پادمانی با آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای و پذیرش نظارت‌های بیشتر بر برنامه هسته‌ای‌اش هشدار می‌دهند. در طول ماه‌های گذشته اظهارات وزیر خارجه عربستان درخصوص تلاش این کشور برای دستیابی به چرخه کامل تولید سوخت هسته‌ای پس از آنکه ولیعهد و حاکم بالفعل این کشور از تلاش احتمالی برای ساخت بمب هسته‌ای در صورت دستیابی ایران به چنین سلاحی سخن گفته بود، بار دیگر به نگرانی‌ها در مورد ماجراجویی‌های هسته‌ای عربستان دامن زد.

جان هانا، پژوهشگر اندیشکده موسسه یهودی امنیت ملی آمریکا و مشاور پیشین امنیت ملی دیک چنی، معاون پیشین رییس‌جمهور آمریکا می‌گوید که خواسته مقام‌های عربستان این است که آمریکا از غنی‌سازی اورانیوم و چرخه بومی تولید سوخت هسته‌ای در این کشور حمایت کند. به نوشته وال‌استریت ژورنال، مقام‌های آمریکایی و اسرائیلی نگران این هستند که این امتیاز منجر به تولید سلاح هسته‌ای توسط عربستان و تشدید رقابت تسلیحات میان عربستان و ایران شود. یوئل گوزانسکی، پژوهشگر ارشد در اندیشکده موسسه مطالعات امنیت ملی در تل‌آویو به وال‌استریت ژورنال می‌گوید: «موضوع هسته‌ای اگر نگوییم بزرگ‌ترین، یکی از بزرگ‌ترین چالش‌ها برای اسرائیل است و اسرائیلی‌ها باید در این مورد بحث کنند که آیا صلح ارزش این را دارد یا نه.»

داریل کیمبال، مدیر اندیشکده انجمن کنترل تسلیحات، معتقد است که ایالات متحده آمریکا باید به این درخواست عربستان سعودی جواب منفی بدهد. این کارشناس عدم اشاعه در حساب کاربری خود در توییتر می‌نویسد که چنین درخواستی از چند جهت مشکل دارد. این کارشناس عدم اشاعه تأکید می‌کند: «عربستان سعودی یک بازیگر بد است که برمی‌ناید نظام بین‌الملل مبتنی بر قانون رفتار نمی‌کند. غیردموکراتیک است، حقوق بشر را نقض می‌کند، جنگ مرگباری را در یمن به راه انداخته است و شایسته دریافت تضمین‌های امنیتی آمریکا یا فروش و تامین سلاح آمریکایی نیست.» داریل کیمبال، نگران‌کننده‌ترین بخش از گزارش‌های

اخیر در مورد مطالبات سعودی از آمریکا را درخواست توافقنامه همکاری هسته‌ای می‌داند. وی می‌نویسد: «نگران‌کننده اینجاست که عربستان خواستار توافق همکاری هسته‌ای با آمریکا، بدون پذیرفتن استانداردهای کلیدی نظارت آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و بی‌میلی به کنار گذاشتن تلاش‌ها برای غنی‌سازی اورانیوم، است. ایالات متحده آمریکا نباید در مورد ابزارهای حفاظت از برنامه هسته‌ای غیرنظامی هر کشوری، به عقب‌نشینی‌های خطرناک تن دهد.» کیمبال معتقد است: «پیشنهاد سعودی از نظر عدم اشاعه هسته‌ای غیرقابل پذیرش است چون که هم NPT [پیمان عدم اشاعه] را زیر سوال می‌برد و هم مشکلات بیشتری در آینده ایجاد می‌کند. این پیشنهاد باید بلافاصله رد شود و هر مشاوره‌ای در کاخ سفید که از این پیشنهاد دفاع می‌کند باید از کارش برکنار شود.»

کلسی داوون‌پورت، مدیر سیاست‌گذاری عدم‌اشاعه در انجمن کنترل تسلیحات معتقد است که انگیزه مقام‌های آمریکایی در نگرانی نسبت به مطالبات هسته‌ای عربستان سعودی، قابل درک است. وی می‌نویسد: «عربستان سعودی حاضر نیست اقدام‌های نظارتی شدید آژانس بین‌المللی انرژی اتمی را بپذیرد و علناً تهدید کرده است که دنبال ساخت سلاح هسته‌ای می‌رود.»

### مخالفت افکار عمومی

یکی از بزرگ‌ترین موانع در مقابل پادشاهی عربستان سعودی برای عادی‌سازی روابط با اسرائیل، مخالفت افکار عمومی با چنین اقدامی است. براساس یک نظرسنجی که اندیشکده موسسه واشنگتن برای خاور نزدیک در پاییز سال جاری انجام داده است، نزدیک به ۷۶ درصد از شهروندان عربستان سعودی دیدگاه منفی به توافقنامه‌های عادی‌سازی روابط کشورهای عربی با رژیم اسرائیل، موسوم به توافقنامه‌های ابراهیم دارند. تنها ۲۱ درصد از پاسخ‌دهندگان به این نظرسنجی نظر مثبتی به توافقنامه‌های ابراهیم داشته‌اند. این درحالی است که دو سال پیش (پاییز ۱۳۹۹) ۴۱ درصد از پاسخ‌دهندگان به نظرسنجی نظر مثبت نسبت به توافق‌های عادی‌سازی داشتند و این رقم با گذشت زمان به شکل چشمگیری کاهش پیدا کرده است. پاییز امسال درحالی که ۳۳ درصد از شهروندان سعودی نظر «بسیار منفی» در برابر عادی‌سازی روابط بیان کرده‌اند، تنها ۱۰ درصد نظر «بسیار مثبت» داشته‌اند. در برابر نظرسنجی‌های دیگری هم منتشر شده‌اند که چشمانداز متفاوتی از واکنش افکار عمومی نشان می‌دهند. اندیشکده مرکز عربی پژوهش و مطالعات سیاست‌گذاری نوشته است که مخالفت شهروندان سعودی نسبت به روابط با اسرائیل از سال ۲۰۱۴ که ۹۱ درصد بود به ۳۸ درصد رسیده است. با این حال در همین نظرسنجی آمده است که تعداد شهروندان سعودی که حاضرند

علنا عادي‌سازي روابط با اسراييل را بپذيرند از ۱۲ درصد در سال ۲۰۱۶ به ۵ درصد در سال ۲۰۲۲ کاهش پيدا کرده است.

والاستريت ژورنال مي‌نويسد که در عربستان سعودي و ديگر کشورهاي عربي، در طول هفته‌هاي اخير با افزايش خشونت‌ها عليه فلسطينيان در کرانه باختر به حدي که در دو دهه گذشته بيسابقه است، باعث شده که حمايت از عادي‌سازي علني روابط با اسراييل به شکل چشمگيري کاهش پيدا کند. نيويورک تايمز مي‌نويسد که کار عربستان سعودي براي اقناع افکار عمومي با هدف عادي‌سازي روابط با اسراييل از امارات متحده عربي و بحرين مشکل‌تر است، چراکه عربستان ۲۰ ميليون شهروند دارد و کنترل آنها از کشورهای کوچک‌تر با جمعيت بسيار کمتر، بسيار سخت‌تر خواهد بود. اين روزنامه استدلال مي‌کند علاوه بر اين منفعت عربستان از علني کردن روابط با اسراييل چندان زياد نيست، به خصوص که آنها مي‌توانند همين الان هم از طريق روابط محرمانه نيازهاي خود مانند به اشتراک‌گذاري اطلاعات و ابزارهاي جاسوسي مدرن را برطرف کند.

### آيا عربستان به فلسطين اولويت مي‌دهد؟

تحليلگران معتقدند که برخلاف ادعاهاي علني مقام‌هاي سعودي، مساله فلسطين اولويت اصلي رياض براي عادي‌سازي روابط با اسراييل نيست. والاستريت ژورنال مي‌نويسد: «توافق ميان عربستان و اسراييل مي‌تواند آخرين زبانه‌هاي شعله اميد تشکيل يك حکومت مستقل فلسطيني را هم براي فلسطينيان خاموش کند. در طول دهه‌هاي گذشته سعودي‌ها تشکيل يك حکومت فلسطيني را پيش‌شرط به رسميت شناختن اسراييل عنوان مي‌کردند. عربستان سعودي با فشار قابل‌توجهي از سوي ميليون‌ها عرب و مسلمان در سراسر جهان مواجه است تا همچنان قاطعانه پشت فلسطيني‌ها بيايستد. اما مقام‌هاي اسراييلي مي‌گويند که عربستان سعودي خواستار عقب‌نشيني قابل‌توجهي از سوي اسراييل در خصوص فلسطين در گفت‌وگوها نيست. دو هيات از انديشکده‌هاي طرفدار اسراييل که در ماه‌هاي گذشته به رياض سفر کرده‌اند مي‌گويند که به باور آنها براي سعودي‌ها مساله فلسطين اولويت اصلي نيست.» جان هانا، پژوهشگر انديشکده موسسه يهودي امنيت ملي امريکا و مشاور پيشين امنيت ملي ديك چني، معاون پيشين رييس‌جمهور امريکا مي‌گويد: «سعودي‌ها خيلي از سربازکني در مورد فلسطين صحبت مي‌کردند.»

داريل کيمبال، مدير انجمن کنترل تسليحات مي‌نويسد: «پادشاهي عربستان سعودي بدون شرط بايد اسراييل را به رسميت بشناسد و اسراييل اگر مي‌خواهد کشورهای منطقه را تشويق کند تا به رسميت شناخته شود، ضروري است که تعهدات قانوني و بين‌المللي‌اش را عملي

کند، به اشغال فلسطین پایان دهد و به سمت راهکار دو دولتی حرکت کند.» به نوشته والاستریت ژورنال مقام‌های دولت بایدن و برخی مقام‌های سعودی می‌گویند که اسرائیل برای عادی‌سازی روابط باید کاری در مورد آرزوی فلسطینی‌ها برای استقلال انجام دهد. به اعتقاد افرادی که در گفت‌وگوها مشارکت دارند، توافق بین ریاض و تل‌آویو می‌تواند با موافقت اسرائیل با برداشتن گام‌های ساده مانند آغاز گفت‌وگوهای صلح با فلسطینیان که نزدیک به یک دهه است متوقف شده، امکان‌پذیر شود.

# عادی‌سازی روابط ایران و عربستان

## حسن دانی‌فر

جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی روز جمعه 19 اسفند برای از سرگیری روابط دو جانبه و بازگشایی سفارت‌ها به توافق رسیدند. این مساله را می‌توان در ادامه خواست و اراده جمهوری اسلامی ایران برای عادی‌سازی روابط با همسایگان ارزیابی کرد. در سالیان اخیر و به ویژه در یکسال‌ونیم گذشته چندین دور مذاکره میان تهران و ریاض برگزار شد و برخی عوامل نظیر تغییر وضعیت عربستان سعودی و توجه به شرق نقش شتاب‌دهنده را برای به نتیجه رسیدن مذاکرات ایفا کردند.

تغییر نگرش و رویکرد عربستان سعودی نسبت به غرب یک تغییر محسوس است. این تغییرات که برخی نتایج آن در سیاست‌های بین‌المللی ریاض کاملاً به چشم می‌آید و نمی‌توان آن را انکار کرد تغییری جدی است اما باید توجه داشت که این تغییر می‌تواند موقت یا تاکتیکی باشد. به‌طور خاص تا زمان پایان ریاست‌جمهوری جو بایدن در ایالات متحده این تغییر رویکرد می‌تواند ادامه داشته باشد و درباره آنچه پس از این دوره اتفاق می‌افتد باید منتظر اقدامات و سیاست‌های آینده ریاض بود.

در تغییر رویکرد عربستان سعودی در قبال ایران، سردی و واگرایی در روابط ریاض و واشنگتن یک فاکتور کلیدی است. این سردی و واگرایی در نحوه استقبال مقام‌های سعودی از جو بایدن رییس‌جمهور آمریکا و شی‌جین‌پینگ، رییس‌جمهور چین کاملاً قابل مشاهده بود. این فاکتور - چه تاکتیکی باشد و چه نباشد - در کنار اراده جمهوری اسلامی ایران

برای بهبود و ارتقای روابط با همسایگان، مولفه‌هایی بودند که چین به خوبی آنها را درک کرد و با بهره بردن از فرصت‌های روابط خوب میان یکن و ریاض و میان یکن و تهران توانست میانجی‌گری سیاسی موفق‌تری داشته باشد و اعتبار این میانجی‌گری موفق به نام چین ثبت شد.

حادثه مهمی که کمتر به آن توجه شده و بسیاری از سیاستمداران ما در تحلیل‌هایشان مدنظر قرار می‌دهند این است که آنها هژمونی ایالات متحده در منطقه را یک امر ثابت و بدون تغییر می‌دانند و باور ندارند که این نفوذ و این هژمونی می‌تواند تغییر کند. به نظر می‌رسد هم در امارات متحده عربی، هم در عربستان سعودی و هم در قطر نوعی تغییر رویکرد اتفاق افتاده و سیاستمداران این کشورها احساس می‌کنند آمریکا همان امریکای سابق نیست. در گفت‌وگوهایی که گاهی رهبران منطقه به گوش ایران می‌رسانند این نکته قابل درک است. در برخی رفتارها و سیاست‌هایی که این کشورها نیز دنبال می‌کنند می‌توان وجود چنین نگرانی را احساس کرد. از این مساله می‌توان برای ایجاد نوعی همگرایی در کشورهای منطقه بهره برد.

ایالات متحده علاقه‌ای برای توسعه روابط کشورهای منطقه با ایران ندارند. اگر هم علاقه‌مند به توسعه روابط کشورهای منطقه با ایران باشند، حتماً می‌خواهند که این رابطه در چارچوب دیدگاه‌های واشنگتن توسعه پیدا کند. آنچه در منطقه در حال وقوع است برخی اتفاقات غیرمنتظره از سوی کشورهای منطقه است که به نظر نمی‌رسد برخلاف خواست ایالات متحده گامی بردارند اما اکنون این کار را انجام می‌دهند.

قطعاً با این توافق، روابط دو کشور در بسیاری از حوزه‌ها نظیر حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی دچار تغییر می‌شود. وقتی برای احیای روابط دوجانبه توافق می‌شود اصولاً یعنی دو کشور بر سر لزوم دوری جستن از تنش به توافق رسیده‌اند. عادی‌سازی روابط و بازگشایی سفارتخانه‌ها اتفاقاتی است که می‌تواند به معنای تغییر سیاست‌های فرهنگی و رسانه‌ای سعودی در قبال ایران باشد. باید منتظر اتفاقات بسیار غیرمنتظره‌تری در منطقه بود و ریشه این اتفاقات را می‌توان تغییر وضعیت حضور و نفوذ ایالات متحده دانست. در این راستا تحلیل‌هایی را که پیرامون ارتباط توافق عادی‌سازی روابط میان جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی و مساله گفت‌وگوهای هسته‌ای برای احیای برجام مطرح می‌شود نمی‌توان تحلیل‌هایی دقیق دانست. سیاست ایران برای بهبود روابط با همسایگان سیاست دیرینه‌ای است که در دولت قبل هم وجود داشت و البته در دولت جدید با جدیت بیشتری پیگیری شد. عربستان سعودی و برخی دیگر از کشورهای منطقه در ارتباط با پرونده هسته‌ای ایران ملاحظاتی دارند و این ملاحظات را بیان می‌کنند.



آنها در این زمینه نوعی هم‌سویی و نزدیکی با دیدگاه‌های کشورهای غربی دارند و این مساله را هم انکار نمی‌کنند. این عادی‌سازی روابط را خیلی نمی‌توان به مساله گفت‌وگوهای احیای برجام مرتبط دانست. به نظر می‌رسد ضرورت همکاری میان کشورهای منطقه و عدم امکان اعتماد به ایالات متحده در تامین امنیت از جمله مسائلی است که این توافق را رقم زده است. باید امیدوار بود که این‌بار سعودی‌ها يك تصمیم جدی گرفته باشند و به آن عمل کنند. در عربستان سعودی دو دیدگاه درباره ارتباط با جمهوری اسلامی ایران وجود دارد. يك دیدگاه رابطه با جمهوری اسلامی ایران را بدون دستاورد برای عربستان سعودی توصیف می‌کند و بر این پایه استوار است که باید ایران را به عنوان يك دشمن دید. دیدگاه دوم این است که ایران يك واقعیت غیرقابل انکار در منطقه است و باید با ایران همکاری کرد. گاهی تنش و تضاد میان این دو دیدگاه باعث می‌شود به رغم دستیابی به برخی توافقات در عمل و اجرا کاستی‌هایی اتفاق بیفتد. امیدواریم این‌بار این توافق بدون کم و کاست از سوی سعودی‌ها عملی شود.

سفير سابق ایران در عراق

□□□□□□ □□□□□□ 20 □□□□□□ 1401 □□□□□□ □□□□□□